

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

**ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
НАН України»**

**ІНСТРУМЕНТИ ПОСЛАБЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВРАЗЛИВОСТІ ВПО У
ГРОМАДАХ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ**

Науково-аналітична записка

Львів 2023

Виявлено детермінанти посилення соціальної вразливості ВПО Карпатського регіону України в умовах війни. Розроблено інструменти та засоби послаблення соціальної вразливості ВПО в процесі їх інтеграції у приймаючий соціум. Реалізація визначених інструментів дозволить підвищити якість соціальної підтримки ВПО, прискорити процеси їх адаптації та інтеграції, знизити рівень бідності та соціально-економічної напруги в громадах Карпатського регіону України.

Науково-аналітичну записку підготували: д.е.н., с.д. Мульська О. П., к.е.н. Бараняк І. Є. (відділ проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів).

Стан і детермінанти посилення соціальної вразливості населення Карпатського регіону України в умовах російсько-української війни

Соціально-економічні та суспільно-політичні трансформації в Україні зумовили виникнення нових соціальних загроз, а повномасштабна війна РФ проти України внесла суттєві зміни в режим функціонування і обмежила фінансове забезпечення розвитку соціальної системи, загостривши поточні проблеми та спричинивши появу нових ризиків. Поширення викликів як небезпеки розвитку соціальної сфери та дифузії деструктивних змін ендогенного й екзогенного середовища призвели до погіршення якості та рівня життя, звуженого відтворення людського потенціалу, порушення соціальної стійкості, поглиблення проблеми соціальної уразливості населення, а, відтак, деформації усієї соціальної системи.

Екзистенційним викликом для областей Карпатського регіону України в умовах війни стали *масштабовані міграційні процеси*, характер яких формалізується насамперед у критичному зменшенні інтелектуально-кадрового ресурсу та послабленні демографічної безпеки регіону. Російське вторгнення в Україну спричинило кризу масового переміщення населення, у т.ч. за кордон, яка за своїми масштабами і динамікою стала найбільшою з часів Другої світової війни.

Готовність українців виїхати в пошуках безпеки за кордон змінювалась протягом 2022-2023 рр., на що впливали різні чинники, зокрема рівень безпеки на тій чи іншій території, забезпеченість основними інфраструктурними послугами та місцем праці, фінансові та інші можливості.

Довідка: за офіційними даними [1], з початку активної фази воєнної агресії РФ кількість населення України зменшилася на 6,7 млн осіб, а негативне сальдо міграції у 2022 р. становило понад 9,4 млн осіб. За даними ООН (станом на 29 листопада 2022 р.) понад 7,9 млн осіб виїхали з України, з них близько 4,8 млн осіб отримали тимчасовий захист [2]. За даними Міністерства закордонних справ України, станом на 1 лютого 2023 р. загальна кількість громадян України, які перебували за кордоном, становила близько 8 млн осіб, у т.ч. 5,8 млн економічно активних осіб [3].

Критичне зменшення населення, а, відтак, і робочої сили, призвело до кадрового дефіциту в Україні. У громадах Карпатського регіону України, де чисельність населення збільшилась за рахунок ВПО, дефіцит робітничих професій був лише частково компенсований, з одного боку, через диспропорції, а, з іншого, – непрямий вплив мобілізації. Дефіцит робочої сили, особливо висококваліфікованої, призвів до формування структурного дисбалансу (кількість вакансій більша за пропозицію на ринку праці), що у підсумку стало причиною збільшення конкуренції за фахівців і підвищення заробітної плати.

¹ Верховна Рада України. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». Київ, 2022. 13 с. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1527959>

² Ситуація з біженцями в Україні / Портал оперативних даних про біженців УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

³ Вплив повномасштабної війни на міграцію українців: як масштаби переміщення оцінюють держава Україна та міжнародні організації. URL: <https://www.oporaua.org/report/viyana/24523-vpliv-povnomasshtabnoyi-viini-na-migratsiiu-ukrayintsiv-iak-masshtabi-peremishchennia-otsiniuiut-derzhava-ukrayina-ta-mizhnarodni-organizatsiyi>

Довідка: за даними Львівського обласного центру зайнятості, в регіоні найбільша кадрова потреба спостерігалася у переробній промисловості (27,5 % всіх вакансій), торгівлі (13,0 %) і транспорті (9,7 %) [4]. Станом на січень 2023 р. у Львівській області найбільший попит спостерігався на водіїв автотранспортних засобів (285 вакансій), слюсарів різного профілю, зокрема ремонтників, з механо-складальних робіт, сантехніків (240 вільних місць праці) і швачок (понад 170 вакансій) [5].

Міграційна криза в Україні 2022-2023 рр. характеризувалася високим рівнем невизначеності та **хаотичними масштабними внутрішніми переміщеннями, а також посиленням соціальної вразливості ВПО**. Місцеві органи влади стикнулися з викликом розробки та реалізації дієвого механізму вирішення найголовніших проблем ВПО. Зокрема, це працевлаштування ВПО, відновлення документів, вирішення житлових проблем, створення умов для перепідготовки фахівців, забезпечення соціального захисту ВПО, створення додаткових місць для дітей ВПО у закладах дошкільної освіти та школах, організації продовження навчання у ЗВО і ЗПТО, надання безоплатної медичної допомоги, створення умов для функціонування і розвитку релокованого бізнесу. Так, критичну ситуацію щодо соціального забезпечення ВПО, яка особливо спостерігалася у сільських громадах областей Карпатського регіону України, можна вважати потенційним тригером формування позитивних міграційних намірів серед ВПО. Значна частка ВПО сприймали перебування у громадах регіону як транзитну територію для подальшої зовнішньої міграції.

Довідка: станом на 23.06.2023 р. кількість ВПО в Україні становила 6,2 млн осіб, а їх частка у Карпатському регіоні – 11,7 % (для порівняння у 2022 р. – 52,1 %) [6]. У громадах Карпатського регіону України найбільшою була частка ВПО віком 18-59 років, яка становить від 49 % (Закарпатська область) до 53 % (Львівська). Найменш чисельною категорією були ВПО пенсійного віку, частка яких коливалася у діапазоні 14 % (Закарпатська, Івано-Франківська області) – 15 % (Чернівецька, Львівська області); третина ВПО в областях регіону – це діти (особи, віком до 18 років). У високогірних районах Карпатського регіону України (Рахівський, Ужгородський, Дрогобицький, Хустський, Надвірнянський, Стрийський та Косівський) чисельність ВПО була найбільшою серед інших районів і становила понад 1,1 тис. осіб у розрахунку на 10 тис. місцевого населення (додаток А).

В існуючих умовах ВПО потребують значної підтримки з боку приймаючих громад. Водночас, ВПО подекуди спричинили значне соціально-економічне навантаження на приймаючі громади, що не могло не відобразитись на підходах до їх адаптації. Громади областей Карпатського регіону, долаючи нові виклики через посилення фінансових, житлових, соціальних, безпекових проблем, які вимагали негайного вирішення, самі потребували сприяння в пошуку ресурсів і належного фінансування з боку держави.

⁴ У яких галузях на Львівщині найбільший дефіцит кадрів і скільки платять. URL: <https://dailylviv.com/news/ekonomika/u-yakykh-haluziyakh-na-lvivshchyni-naibilshyi-defitsyt-kadriv-i-skilky-platyat-106873>

⁵ На Львівщині бракує водіїв, слюсарів, сантехніків і швачок: на яку зарплату. URL: <https://dailylviv.com/news/ekonomika/na-lvivshchyni-brakuie-vodiyiv-slyusariv-santekhnikiv-i-shvachok-96246>

⁶ Оцінка внутрішньої міграції в Україні. <https://displacement.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-6-23>

Проблемні аспекти соціальної адаптації та інтеграції ВПО у громадах Карпатського регіону

Громади областей Карпатського регіону України намагалися забезпечити ВПО основними соціальними послугами, у т.ч. послугами охорони здоров'я, освітніми та культурними, на високому квалітичному рівні. Переважна більшість громад не мали значних фінансово-економічних ресурсів для забезпечення достатньої кількості житла для ВПО чи приміщень для організації місць колективного проживання. Можливості пошуку житла «звужувалися» до купівлі, оренди або тимчасового проживання на умовах безоплатного проживання. Зростання чисельності мешканців у населених пунктах громад посилювали конкуренцію за робочі місця, житло, окремі соціальні послуги. Проживання у колективних закладах, хоча і стало своєрідною «панацеєю» у вирішенні питання тимчасового розміщення великої кількості ВПО, однак, поглиблення проблеми забезпечення ВПО безоплатним житлом на довготермінову перспективу стало викликом для громад областей Карпатського регіону України.

Тому незадоволені потреби ВПО призвели до суттєвого збільшення тиску на соціальну сферу та посилення проблеми соціальної вразливості населення громад в областях Карпатського регіону України, зокрема це:

1. Обмежені знання і володіння інформацією про права та можливості для ВПО у громадах регіону. Значна частина ВПО не володіє або має обмежену інформацію щодо своїх прав і можливостей – *про доступність житлових програм і безоплатних соціальних, консультаційних, правових послуг, можливостей отримання довідки ВПО, відновлення пенсій і соціальних виплат, а також оформлення грошової допомоги від держави.*

2. Поширення соціальної вразливості та бідності; незадовільний матеріальний стан ВПО. ВПО є соціально вразливою категорією населення, зокрема це пенсіонери, особи з обмеженими фізичними можливостями (інваліди) і з хронічними захворюваннями, безробітні, діти, які потребують стабільного соціального забезпечення. Основними джерелами доходів ВПО є соціальні виплати, волонтерські донати, допомога від родичів. Відсутність постійного місця праці і втрата можливостей отримувати стабільний дохід є тригерами поширення бідності та значного погіршення фінансово-матеріального стану ВПО.

3. Відсутність власного житла, фінансова неспроможність орендувати тимчасове житло, вимушеність проживати у родичах чи у місцевого населення. Ситуація з житлом загострюється і через погіршення умов проживання ВПО у колективних закладах (у середньому площа помешкання ВПО не перевищує 40 кв.м при проживанні 2-3 осіб), а також обмеженим доступом до гарячого водопостачання і туалету.

4. Втрата роботи, неофіційна зайнятість ВПО на місцевому ринку праці, поширення прекаріату серед економічно активних ВПО, неможливість працювати дистанційно і виконувати оплачувані робочі завдання, низький рівень оплати праці, відсутність вакансії за спеціальністю, переважання попиту на

некваліфіковану роботу. Значна частка ВПО залишаються безробітними, окремі з них «де-факто» працюють на попередній роботі, «де-юре» – не працюють. Частина ВПО, яка задіяна на місцевому ринку праці, працює неофіційно, їх зайнятість має характер тимчасової і сезонної праці. Однак, така зайнятість створює можливості отримувати хоч якийсь заробіток і адаптуватися до життя у громаді.

Довідка: загалом у Карпатському регіоні України у 2022 р. було зареєстровано понад 5,4 тис. безробітних ВПО і понад 77 тис. місцевих мешканців, що на 38 тис. менше, ніж у 2021 р. Покращення ситуації щодо обсягів зареєстрованого безробіття не свідчить про тренд вирівнювання структурних диспропорцій регіонального ринку праці, а про зростання обсягів зовнішньої трудової міграції і прихованого безробіття. За даними Міністерства економіки України, у 2022 р. в Україні кількість безробітних становила близько 2,6 млн осіб, що вдвічі більше, ніж у 2021 р. Головним чинником збільшення рівня безробіття було зменшення пропозицій на ринку праці щодо працевлаштування [7].

5. Наявність гострої необхідності у підвищенні кваліфікації, навчанні та перекваліфікації ВПО. Значна частина ВПО мають бажання і позитивні наміри працювати не за спеціальністю. Так, змінити рід занять підтверджено намірами пройти курси з отримання додаткових знань і навичок щодо володіння комп'ютером і новими програмними засобами, отримати навички графічного дизайну чи інших ІТ-спеціальностей, а також фінансової грамотності і основ ведення підприємницької діяльності.

6. Доступ до безоплатних медичних послуг. Відсутність доступу більшої частини ВПО до безоплатних медичних послуг пов'язано з проблемами реєстрації місця проживання, а також неврахування ВПО під час розподілення державою необхідних медичних препаратів для хворих, які їх потребують. Найбільш задоволеною є потреба у первинній медичній допомозі, натомість, вторинна медична допомога є менш доступною для ВПО. Більшість ВПО з інвалідністю має потреби в отриманні медичної реабілітації, зокрема це лікувальна фізкультура та масаж, медичне спостереження, санітарно-курортне лікування.

8. Конфлікти з місцевим населенням, органами місцевої влади, упереджене ставлення до ВПО у громадах Карпатського регіону. Причинами конфліктів за участі ВПО є побутові умови, мовні, конфесійні та культурно-ціннісні протиріччя. Проблеми упередженості до ВПО виникали найчастіше під час оренди або купівлі житла, отриманні медичних послуг та працевлаштуванні.

Внутрішня міграція населення в умовах війни є тригером поширення соціальної вразливості як серед місцевого населення, так і серед внутрішньо переміщених осіб, також поглиблення дисбалансів на місцевому ринку праці. Такими трансформаціями є, в основному, кон'юнктурні зрушення, зумовлені, масовою вимушеною міграцією населення з територій, де ведуться бойові дії або є загроза цих дій, що безпосередньо впливає на обсяги пропозиції робочої сили, кількість робочих місць і відповідно попит на робочу силу внаслідок ліквідації, скорочення або релокації бізнесу; регіональні диспропорції внаслідок

---

⁷ До кінця року в Україні буде близько 2,6 млн безробітних. <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=99982>

структурно-просторових змін на ринку праці; галузеві дисбаланси через втрату усталених виробничих, логістичних, торговельних та інших зв'язків.

Проблемні аспекти поширення бідності в громадах областей Карпатського регіону України

Домінуючим каталізатором посилення соціальної вразливості в областях Карпатського регіону України стало **зменшення обсягів доходів населення**. Реальні доходи частини населення, яка мала заощадження та стабільну роботу, значно зменшилися через інфляційні процеси та девальвацію національної валюти.

Довідка: за даними Міністерства фінансів України станом на серпень 2023 р. рівень інфляції становив 98,6 %, а у 2022 р. – близько 30 %, зокрема на продовольчі товари та послуги – понад 50 %⁸.

Проблема соціальної уразливості, особливо поширення фінансово-матеріальної бідності, особливо загострилася, оскільки реальні доходи населення у національній валюті зменшилися майже удвічі. Особливо найбільш відчутні наслідки бідності зафіксовані в громадах сільського типу в областях України, у т.ч. Карпатського регіону.

Довідка: за даними Світового банку, частка населення в Україні, яка знаходиться за межею бідності, від початку повномасштабної війни збільшилася з 2 % до понад 25 %^[9], а до кінця 2023 р. частка населення в Україні, яка знаходиться за межею бідності, може зрости до 55 %^[10]. У 2023 р. через збереження дефіциту кваліфікованої робочої сили в окремих секторах та значні диспропорції на ринку праці номінальні зарплати зросли на 30 %, а в 2024 р., за прогнозами НБУ, збільшаться ще на 28 %. Однак, при інфляції 30 % реальні доходи населення регіону зменшилися на 30 %^[11].

Тригером поширення бідності серед найбільш уразливих категорій населення областей Карпатського регіону у 2023 р. є відсутність гідного соціального забезпечення.

Довідка: у 2023 р. не передбачено підвищення мінімальних доходів (у 2022 р. становили 167 дол. США) і прожиткового мінімуму (65 дол. США). Однак, незважаючи на великий дефіцит державного бюджету, соціальне забезпечення ВПО відбувається у повному обсязі та становить 50 дол. США для дорослих осіб і 75 дол. США на кожну дитину або дорослого з інвалідністю^[12]. Найнижчий рівень доходів, за даними ООН, мали ВПО, особи з інвалідністю та особи похилого віку – категорії населення, які у 2022 р. становили 45 % населення України^[13]. Результати дослідження ООН засвідчили, що 44 % домогосподарств України не можуть дозволити собі найнеобхідніше, частка домогосподарств з недостатнім рівнем споживання продуктів харчування зросла до 30 %^[14].

⁸ Індекс інфляції. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2022/>

⁹ Як змінювався рівень бідності в Україні: аналіз від Світового банку. <https://pon.org.ua/novyny/10337-yak-zminuvavsia-riven-bidnosti-v-ukraini-analiz-vid-svitovogo-banku.html>

¹⁰ 7 мільйонів українців вже за межею бідності: Світовий банк озвучив сумний прогноз. <https://www.unian.ua/economics/finance/riven-bidnosti-v-ukrajini-7-milyoniv-lyudey-vzhe-za-mezheyu-12240069.html>

¹¹ Реальна заробітна плата. <https://finbalance.com.ua/news/realna-zarplata-v-2022-rotsi-vpade-na-chvert---otsinka-nbu>

¹² Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб. <https://www.msp.gov.ua/projects/821/>

¹³ ООН оцінила наслідки війни в Україні. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3724982-oon-ocinila-naslidki-rosijskogo-vtorgnenna-dla-ukrainciv-ak-vpali-dohodi.html>

¹⁴ Зниження рівня життя: ООН оприлюднила доповідь про наслідки війни в Україні. <https://suspilne.media/468296-18-bezrobotnih-ta-znizenna-rivna-zitta-oon-opriludnila-dopovid-pro-naslidki-vijni-v-ukraini/>

Рекомендації

Ключовими орієнтирами зі послаблення соціальної вразливості ВПО в громадах Карпатського регіону України мають стати:

I. Здійснення комплексної інформаційно-просвітницької роботи щодо прав і можливостей ВПО у громадах Карпатського регіону, а також реалізація заходів щодо зменшення упередженого ставлення до ВПО, зменшення рівня конфліктності серед місцевого населення, ВПО і органів місцевого самоврядування.

Інструментами цього напрямку є:

- 1) поширення практики застосування медіації – залучення професійного посередника з метою врегулювання проблемних і конфліктних ситуацій;
- 2) проведення тренінгів для ВПО та місцевого населення щодо набуття навиків уникнення, вирішення та управління конфліктами;
- 3) впровадження контролю за фінансово-матеріальною допомогою (волонтерською, міжнародною, державною та ін.), унеможливлення її розкрадання, корупції.

Реалізація окреслених інструментів дозволить зменшити конфліктність в громаді, сформувати сприятливе, позитивне ставлення до ВПО серед місцевого населення.

II. Вирішення проблем зі житлом ВПО, враховуючи, що пріоритетною матеріальною допомогою для ВПО є *придбання власного житла*. Вирішення проблеми забезпечення житлом ВПО у громадах Карпатського регіону України можливе на основі трьох сценаріїв:

1. *Збільшення пропозиції доступного орендованого житла за власні кошти ВПО.*
2. *Розширення житлового фонду для тимчасового проживання ВПО.*
3. *Розвиток житлового фонду соціального призначення.*

Пріоритетними заходами є:

- 1) будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлового фонду комунальної власності, в т. ч. об'єктів соціального призначення, для надання в тимчасове користування ВПО;
- 2) придбання у комунальну власність житла для надання в тимчасове користування ВПО;
- 3) отримання грантової підтримки щодо забезпечення житлом ВПО, фінансово-матеріальної допомоги міжнародних партнерів, фондів і програм;
- 4) формування запитів до Державного фонду молодіжного кредитування щодо купівлі житла для ВПО у громаді;
- 5) надання пільгового іпотечного кредитування (до 3 % річних) для ВПО.

Довідка: через повномасштабне вторгнення в Україні призупинили державні іпотечні програми. Однак, у травні 2022 р. один з проєктів, на який німецький банк розвитку KfW виділив 2,5 млн євро, відновили. Це кредити на квартири чи будинки для ВПО з першим внеском у розмірі 6 % і під 3 % річних. Взяти участь в програмі ВПО можуть, сформувавши заявку в порталі «Дія» або у регіональному відділенні «Держмолодьжитла».

Задля асиміляції ВПО у приймаючий соціум громад Карпатського регіону, раціонального та ефективного використання їхнього потенціалу перспективним може стати виділення (допомога в придбанні, оренда) *житла на території сільських поселень громади*. Таким чином можна знизити рівень навантаження на систему розміщення переселенців, покращити забезпеченість людським і кадровим ресурсом областей, диверсифікувати попит і пропозицію кадрового ресурсу в громадах Карпатського регіону.

III. Зменшення/подолання безробіття і посилення мотивації до праці ВПО. Важливо активізувати залучення ВПО до тренінгів і підвищення кваліфікації задля отримання додаткових навичок і вмінь, організації підприємницької діяльності тощо. Ключовими інструментами у цьому напрямі є:

1) формування паспорту/переліку вакансій для ВПО з метою сприяння їх працевлаштуванню;

2) розширення пропозиції нових робочих місць для ВПО і забезпечення трудової мобільності через використання потенціалу релокованого бізнесу;

3) стимулювання місцевих роботодавців до працевлаштування ВПО методами зменшення розмірів відрахувань до соціальних фондів.

Навчання і перекваліфікація ВПО потребує також і здійснення заходів, орієнтованих на підтримку ЗВО та ЗПТО, які забезпечують підготовку ВПО у тих професіях, дефіцит на які гостро відчуває місцевий ринок праці (це психологи, вчителі, працівники дошкільних закладів освіти, будівельники, водії, електрики, енергетики та ін.).

Реалізація визначених заходів дозволить забезпечити швидшу інтеграцію ВПО у приймаючий соціум, у т.ч. на ринок праці; використовувати потенціал ВПО у сфері місцевого економічного розвитку; зниження тиску на місцевий бюджет; вирівняти структурні дисбаланси та диспропорції на місцевому ринку праці.

IV. Підвищення доступності ВПО до безоплатних соціальних послуг (особливо сфери охорони здоров'я, реабілітації, юридичних консультацій та ін.). Цей напрям вимагає реалізації таких інструментів, як:

1) формування державно-приватного партнерства в сфері модернізації і розширення технологічних можливостей системи медичних послуг для ВПО;

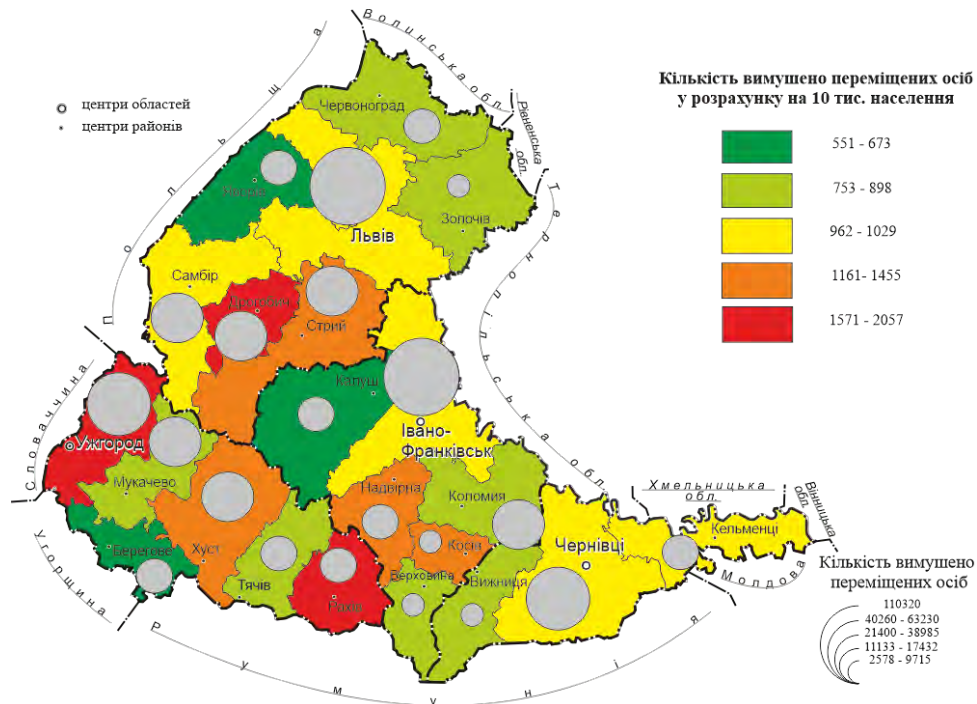
2) надання консультацій, поширення інформації про можливості отримання безоплатних соціальних послуг ВПО;

3) дотримання принципу пріоритетності щодо окремих категорій осіб (вагітних жінок, дітей, інвалідів, осіб старшого віку);

4) покращення якості соціальних послуг для ВПО і місцевого населення, придбання комунальними закладами охорони здоров'я сучасного медико-діагностичного обладнання і устаткування, у т.ч. на засадах фінансового лізингу;

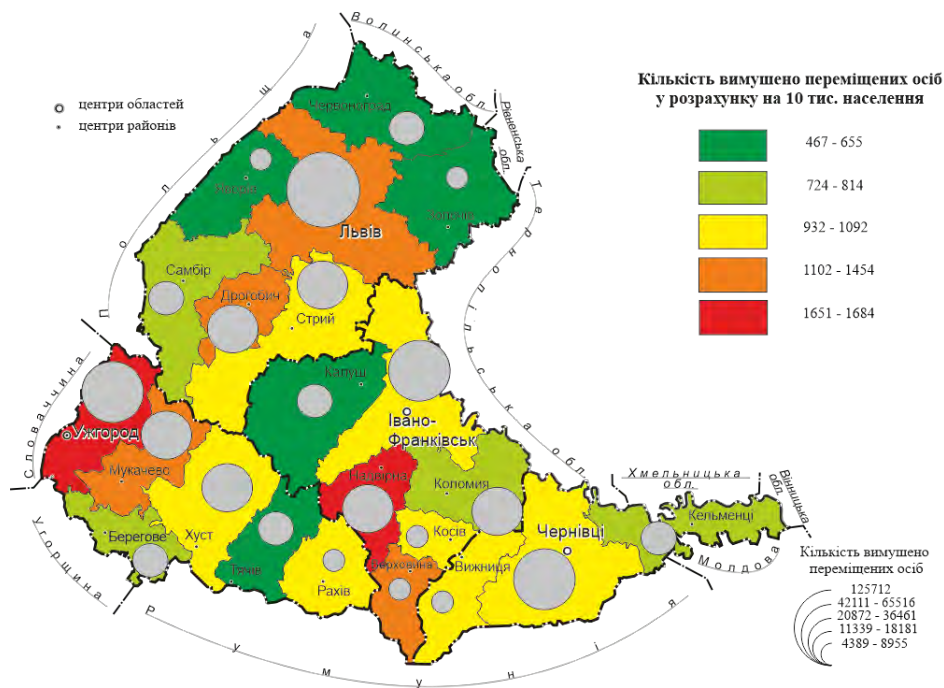
5) облаштування приміщень для надання послуг медичної і психологічної реабілітації для ВПО.

ДОДАТОК А

а) травень 2022 р.

Джерело: побудовано за даними [15]

б) травень 2023 р.

Рис. 1. Чисельність ВПО в областях Карпатського регіону України: районний зріз, 2022-2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [16]

¹⁵ Звіт про внутрішні переміщення в Україні. Опитування загального населення, раунд 4, 3 травня 2022 року. URL: https://migration.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R4_UKR_final.pdf

¹⁶ Registered IDP area baseline assessment: Ukraine - Round 24 (May 2023). URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/registered-idp-area-baseline-assessment-ukraine-round-24-may-2023>